

Obraz Slovenského národného povstání v česky psaných československých a českých učebnicích dějepisu z let 1945 - 2015

DAVID PAPAJÍK

The Picture of the Slovak National Uprising in the Czech-written Czechoslovak and Czech history textbooks, from the years 1945-2015

ABSTRACT: The author tries to show from one specific historical example, the Slovak National Uprising from the year 1944, how different evaluating opinions of historians in the history textbooks, during the years 1945-2015, have come about. He reveals that during the Communist regime, there was a falsification of history, overestimating the merits of some, at the expense of others, and the concealment or misrepresentation of data.

Keywords: Slovak National Uprising, history textbooks, 1944, the partisans, Communists

Úvod

Jedním z nejdůležitějších míst, které formuje povědomí o historických událostech, je kromě rodiny a informačních prostředků (internet, televize, rozhlas) škola. Právě v době dospívání jsou mladí lidé většinou nejvíce nakloněni (někdy i nuceně) se seznamovat s minulostí své vlastní země, ale šířeji i Evropy a světa. Přes všechny inovace, které jsme v poslední době ve vzdělávacím procesu zaznamenali, pořád zůstává ve škole nezastupitelná role školních učebnic. V našem případě, kdy se zajímáme o lidskou minulost, se jedná hlavně o učebnice dějepisu. Pod pojmem učebnice dějepisu chápeme didakticko-historický text, který má multimodální charakter a multifunkční určení. Jedná se o druh knižní produkce, která je uzpůsobena k didaktické komunikaci jak svým obsahem, tak i strukturou. Učebnice prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání. Zároveň se jedná o didaktický prostředek, který je informačním zdrojem pro žáky a učitele, který řídí a stimuluje učení žáků.¹

Následující studie se pokouší analyzovat, jakým způsobem docházelo v období trvajícím 70 let (1945 - 2015) ke změnám ve vylíčení významné historické události z moderních dějin, Slovenského národného povstání, v česky psaných československých a posléze českých učebnicích dějepisu pro základní a střední školy. Jejím cílem je ukázat proměny, ke kterým v líčení této události docházelo v závislosti na

¹ Vycházím z definice učebnice dějepisu, jak ji podal Zdeněk Beneš, viz PÁNEK, Jaroslav - TŮMA, Oldřich (eds.). *Manuál. Encyklopédie českých dějin*. Praha : Historický ústav AV ČR, 2003, s. 314-315.

změnách politického systému. Analýze bylo podrobeno celkem 39 učebnic dějepisu pro základní a střední školy vydaných v Československu a posléze v České republice v letech 1945 – 2015. Seznam všech podrobně analyzovaných učebnic je připojen ke konci této studie. Zkoumané období jsem rozdělil do tří logických celků (1945 – 1948, 1949 – 1989 a 1990 – 2015), i když si plně uvědomuji, že se nejedná o období stejně dlouhá a i počet vydaných (a následně zkoumaných) učebnic se výrazně liší. Připomínám, že nebyly prostudovány veškeré učebnice vzniklé v dané době na území Československa a posléze České republiky, k analýze byl vybrán pouze jejich dostatečný vzorek.

K danému tématu nebyla dosud publikována žádná specializovaná studie. Ve svých pracích o učebnicích dějepisu se jí nejvíce dotkl Zdeněk Beneš, aniž by se ovšem na ni podrobněji zaměřil.²

Obraz Slovenského národního povstání v učebnicích dějepisu vydaných v letech 1945 – 1948

V uvedeném období byla v Československu vydána jediná učebnice dějepisu zabývající se dějinami 20. století. Učebnice trojice autorů Oldřich Fidr muc, Jan Filip a Josef Lomský spatřila světlo světa v roce 1948.³ Vydána byla sice v roce, ve kterém definitivně převzali moc v Československu komunisté, ale připravována byla v době před rokem 1948 a schválena k používání na školách ještě před tzv. Vítězným únorem.

Autoři sepsali pasáže o Slovenském národním povstání velice neutrálně. Uvádějí, že se slovenský národ vzchopil a pod vedením Slovenské národní rady zahájil 29. srpna 1944 boj proti Němcům a Ľudákům. Bojů se zúčastnili i čeští a sovětsí partyzáni. J. Tiso ale povolal proti svému národu německou armádu, která zatlačila

² BENEŠ, Zdeněk. Obraz druhé světové války v československých a českých učebnicích dějepisu. In *Historický obzor*, 1997, roč. 8, č. 1-2, s. 41-45. Problematiku učebnic dějepisu sledoval Zdeněk Beneš i z jiných úhlů pohledu, viz např. BENEŠ, Zdeněk. Obraz moderních českých dějin v současných slovenských učebnicích dějepisu. In GONĚC, Vladimír (ed.). *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2000, s. 103-111; BENEŠ, Zdeněk. České učebnice dějepisu po roce 1989. In GONĚC, Vladimír (ed.). *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 281-289; BENEŠ, Zdeněk. Mnichov v československých a českých učebnicích dějepisu. In NĚMEČEK, Jan (ed.). *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 281-293; BENEŠ, Zdeněk. Československo 1918 – 1938 v učebnicích dějepisu. In GONĚC, Vladimír (ed.). *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno : Academicus, 2011, s. 147-152. Z prací dalších autorů připomeňme alespoň výběrově SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. Malý průvodce po učebnicích dějepisu. In BITTMAN, Ladislav a kol.. *Manipulátoři. O technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Praha : Univerzita Karlova - Nakladatelství Karolinum, 1992, s. 185-207; VACULÍK, Jaroslav (ed.). *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno : CERM, 1996; GRACOVÁ, Blažena - PSÍK, Richard (eds.). *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů. Sv. 1.-2*. Ostrava : Ostravská univerzita, 1999; KRATOCHVÍL, Viliam. Možné modely na výučbu mezivojnového období (k problému tvorby synteticko-analytických učebnic dějepisu). In GONĚC, Vladimír (ed.). *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno : Academicus, 2011, s. 164-171; PINKAS, Jaroslav. Meziválečné období v německých učebnicích dějepisu. In GONĚC, Vladimír (ed.). *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno : Academicus, 2011, s. 153-158.

³ FIDRMUC, Oldřich - FILIP, Jan - LOMSKÝ, Josef. *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*. Praha : Státní nakladatelství, 1948.

povstalce do hor. Žádné podrobnější hodnocení významu Slovenského národního povstání není v učebnici připojeno.⁴

*Obraz Slovenského národního povstání v učebnicích dějepisu
vydaných v letech 1949 – 1989*

Daleko zajímavější hodnocení Slovenského národního povstání nalezneme v učebnicích dějepisu vydaných v letech 1949 – 1989. V případě Slovenského národního povstání v roce 1944 byla podle autorů učebnic rozhodující role Komunistické strany Slovenska. Slovenský lid neměl nic společného s fašismem. Pod vedením komunistů vyvolali partyzáni na Slovensku povstání, kterého se zúčastnila i slovenská armáda a nejšířší lidové vrstvy. Pro zradu a intriky reakčních vojenských a buržoazních kruhů na Slovensku a v Londýně se vývoj povstání zdržel, což přispělo k jeho pádu. Povstání mělo plnou podporu Sovětského svazu. Hrdinou povstání byl český komunista Jan Šverma, který měl v některých učebnicích svůj speciální medailon.⁵

Pod vedením K. Gottwalda (ten byl ovšem v Moskvě) sílil na Slovensku odpor proti Tisovu režimu. Celé Slovensko bylo „v nezadržitelném revolučním pohybu“. Moskevské vedení komunistické strany připravovalo povstání slovenského lidu jako mohutné vystoupení partyzánských oddílů na celém území Slovenska. Londýnská „reakční klika“ nechtěla, aby rozhodující silou povstání byli partyzáni napojení na Sovětský svaz a komunisty, proto začala hledat cesty k samostatné akci, která by jí přinesla snadný úspěch. Jednalo se o plán povstání slovenského vládního vojska. Generál S. Ingr se podle autorů učebnic záměrně vyhýbal jakékoliv součinnosti se sovětskými orgány a moskevským vedením komunistické strany.⁶

Vrchní velitelé povstání, generálové J. Golian a R. Viest, „měli na mysli jen zájmy anglo-amerických imperialistů a omezovali pravomoc komunistických velitelů“.⁷

Slovensko se mělo podle londýnských představitelů československého vedení osvobodit samo bez pomoci Rudé armády a tak připravit cestu k návratu „buržoasié“ na Slovensko a posléze i do obnoveného Československa. Tomuto plánu se dostalo velké podpory od „buržoasních nacionalistů“ v řadách Komunistické strany Slovenska, kteří za zády strany a proti pokynům K. Gottwalda protilidový plán povstání schválili a podporovali.⁸ Tito lidé svou nacionalistickou politikou způsobili slovenskému lidu vážné škody. Je zajímavé, že v některých učebnicích z 50. let 20. století jsou „buržoasní nacionalisté“ uvedeni jmenovitě, v jiných se autoři přidržují pouze hanlivého označení „buržoasní nacionalisté“.⁹ Budme konkrétnější, podle ně-

⁴ FIDRMUC - FILIP - LOMSKÝ, Dějepisné učební texty, s. 212.

⁵ DĚDINA, Jan a kol. *Dějepis. Učební text pro IV. třídu středních škol*. Praha : Státní nakladatelství, 1950, s. 157-159. Vychvalování J. Švermy lze nalézt také např. v učebnici FILIP, Jan a kol. *Dějiny ČSR. Učební text pro IV. třídu gymnasií. 2. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952, s. 218-219, nebo KROPILÁK, Miroslav - URBAN, Zdeněk. *Dějiny ČSR III. díl (1918 - 1948). Učební text pro 11. postupný ročník všeobecných vzdělávacích škol a školy pedagogické. 4. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955, s. 50-51.

⁶ FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 217-218.

⁷ KOPÁČ, Jaroslav a kol. *Dějiny doby nové a novější. Učební text dějepisu pro 8. ročník všeobecně vzdělávacích škol. 5. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 157.

⁸ FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 218.

⁹ Konkrétně nejsou jmenováni např. v učebnici FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 218. Autoři učebnice BAU-

kterých učebnic poslal K. Gottwald na Slovensko mimo jiných i K. Šmidkeho, který měl přesné rozkazy, jak má povstání na Slovensku vypadat. Ovšem K. Šmidke podlehl vlivu „buržoasních nacionalistů“ G. Husáka a L. Novomeského, kteří původně odmítali účast na ilegálním boji proti fašistům a teprve v roce 1943, když bylo jasné, že osvobození Slovenska přijde z východu, se vetřeli do vedení Komunistické strany Slovenska s cílem zachraňovat pozice buržoazie.¹⁰

Vedení povstání nepočítalo s partyzánskou válkou, mělo nepřátelský poměr k bojujícímu lidu a jeho ozbrojené pěsti - partyzánům, navíc se opíralo o kariéristické důstojníky Tisovy armády. Vůdci povstání „hatili revoluční rozmach lidu a promrhávali bojové odhodlání prostých vojáků, kteří se rekrutovali z dělnických a rolnických vrstev“.¹¹ Jinde se dozvídáme, že londýnské vedení odboje svým postojem (proti sovětským partyzánům) zmařilo úspěch Slovenského národního povstání.¹² Hlavním viníkem neúspěchu povstání byla podle autorů učebnic československá vláda v Londýně a určité kruhy na Slovensku („Československá vláda v Londýně i domácí slovenská buržoazie se snažily podřídit povstání svým třídním zájmům, jež byly v rozporu se zájmy bojujícího lidu, a všemožně bránily přerůstání boje v národní a demokratickou revoluci“).¹³ Podle autorů učebnic Slovákům při povstání výrazně pomohli Češi („Společný boj Čechů a Slováků v této době se stal vzorem bratrské spolupráce obou národů v osvobozeném Československu.“).¹⁴

Autoři učebnic líčí, jak hrdinný slovenský lid bojoval proti přesile a technické převaze německých vojsk. Ovšem německá převaha, odpor velení armády k rozvinutí lidového celonárodního boje a škůdcovská činnost imperialistických agentů v Komunistické straně Slovenska (konkrétní jména nejsou uvedena) způsobily, že Slovenské národní povstání bylo po dvou měsících poraženo.¹⁵

Pro téměř všechny učebnice dějepisu vzniklé ve sledovaném období je typické přečeňování role partyzánů v boji proti fašistickému Německu. Stejně tomu tak je i v případě přečeňování významu partyzánů pro ztráty Němců během existence Slovenského státu a Slovenského národního povstání.¹⁶

Dozvídáme se, že „Slovenským národním povstáním, které bylo dílem komunistické strany, napsal slovenský národ nejkrásnější list svých dějin. Povstání přispělo ke konečné porážce Německa. [...] V povstání vystoupil slovenský národ spolu s ostatními

MANN, Bedřich - ŠEDA, Václav - VÁVRA, Jaroslav. *Dějiny nové doby. Učební text dějepisu pro druhý ročník čtyřletých odborných škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957, s. 148 užívají pojem „slovenští nacionalisté“.

¹⁰ HYSEK - KROPILÁK - URBAN, *Dějiny ČSR*, s. 47-48; 58; DEKAN, Ján a kol. *Dějiny ČSR. III. díl (1918 - 1948). Učební text pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1956, s. 47-48, 58.

¹¹ HYSEK - KROPILÁK - URBAN, *Dějiny ČSR*, s. 50; DEKAN a kol., *Dějiny ČSR*, s. 50.

¹² CHOD, Stanislav. *Dějepis pro 3. ročník dálkového studia na průmyslových a hospodářských školách. Zatímni učební text. 5. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1960, s. 126.

¹³ HUSA, Václav. *Československé dějiny. Pokusná učebnice pro jedenáctý ročník. Druhá část (od roku 1848)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 126.

¹⁴ JOZA, Jaroslav - ORT, Alexandr. *Dějepis pro 8. ročník. Pokusná učebnice*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 146.

¹⁵ FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 218; HYSEK - KROPILÁK - URBAN, *Dějiny ČSR*, s. 51-52.

¹⁶ FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 217; HYSEK - KROPILÁK - URBAN, *Dějiny ČSR*, s. 51-52; DEKAN a kol., *Dějiny ČSR*, s. 51-52; KOPÁČ a kol., *Dějiny doby nové*, s. 156; HUSA, *Československé dějiny*, 122.

*národy a za vedení Sovětského svazu nejen za svou svobodu, ale i za uskutečnění sociálního pokroku.*¹⁷ Slovenské národní povstání „ukázalo sílu, statečnost a obětavost slovenského pracujícího lidu, vedeného komunisty“.¹⁸ O co povstalcům šlo, je zřejmé z následující citace: „Slovenský národ si ve Slovenském národním povstání otevřel cestu k budování socialismu v nové osvobozené republice.“¹⁹

I když se v učebnicích dějepisu základní linie líčení Slovenského národního povstání stanovila již v 50. letech 20. století, přetrvávala až do 80. let 20. století. Docházelo pouze k menším modifikacím (např. z textu zmizeli slovenští buržoazní nacionalisté, útoky na československou londýnskou vládu byly slabší).

Shrňme si celkové hodnocení Slovenského národního povstání podle autorů učebnic. Jeho rozhodující silou byli slovenští komunisté, kterým výrazně pomáhali sovětské partyzány a armáda Sovětského svazu. Do čela povstání se dostali lidé podléhající československé emigrantské vládě v Londýně, kteří zapříčinili, že byly tlumeny snahy partyzánů o národní revoluci. Za porážku povstání může londýnská emigrantská vláda. Pro učebnice vzniklé v době komunistického režimu je typické přeceňování významu komunistů v dějinách, zamlčování důležitých faktů či přeručování údajů. Můžeme mluvit o falzifikujícím pohledu na dějiny.

Obraz Slovenského národního povstání v učebnicích dějepisu vydaných v letech 1990 – 2015

Učebnice dějepisu vydané po roce 1989 přinášejí úplně jiný obraz Slovenského národního povstání. Pro tyto učebnice je typické pluralitní hodnocení proběhlých událostí, nadržuje se jedné stanovené linie, jako tomu bylo v předešlém období. Zatímco u učebnic z doby komunistického režimu se zdálo, jakoby byly všechny psány jedním autorem a jedním jazykem (což rozhodně tak nebylo), pro postkomunistické období je typická pestrost výkladu, různé postupy a větší důraz na vylíčení zázemí fronty. Z učebnic mizí jako hlavní hrdinové komunisté a rozhodující role komunistické strany.

Aby mělo povstání šanci na úspěch, muselo dojít k jeho koordinaci s postupující sovětskou armádou a zároveň k utajení jeho příprav před Tisovým režimem. Nepodařilo se ani jedno, ani druhé. Partyzánské skupiny, které vznikaly převážně kolem výsadek ze Sovětského svazu, nepřistoupily na koordinaci příprav povstání. Důsledkem jejich předčasných akcí byla skutečnost, že na území Slovenska vstoupily německé jednotky. Příchod těchto jednotek se stal 29. srpna 1944 signálem pro zahájení povstání, které ale ještě nebylo připraveno. Hlavní úkol povstaleckých sil, otevření karpatských průsmyků pro sovětská vojska, nebyl splněn.²⁰

¹⁷ KOPÁČ a kol., *Dějiny doby nové*, s. 158-159.

¹⁸ BARTOŠEK, Karel. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy. 4. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 127.

¹⁹ DOHNAL, Miloň. *Dějepis III*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1974, s. 86.

²⁰ ČORNEJ, Petr a kol. *Dějepis pro střední odborné školy. České a světové dějiny*. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 2002, s. 208; KUKLÍKOVI, Jan a Jan. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4. Nejnovější dějiny*. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 2005, s. 99.

Autoři učebnic demytizují roli komunistů a partyzánů a děje zařazují do širších objektivnějších souvislostí.²¹ Ukazují, že vše bylo jinak, než je uváděno v učebnicích z před roku 1989. Zatímco v nich je neúspěch povstání připsán londýnskému vedení odboje a buržoazním nacionalistům, v učebnicích vzniklých po roce 1989 jsou za viníka neúspěchu povstání (vedle objektivních příčin, jako byla velká vojenská převaha Němců) považováni komunisté a partyzáni, kteří se odmítali podřídit vedení povstání. Jejich předčasné nekoordinované akce vedly ke vstupu německých vojsk na území Slovenska v době, kdy ještě povstání nebylo připraveno, což vedlo k jeho porážce.²²

V učebnicích z doby komunistického režimu se uvádí, že povstání podporoval pouze Sovětský svaz a západní spojenci protihitlerovské koalice povstalcům nijak nepomohli, učebnice vydané po roce 1989 připomínají materiální a vojenskou pomoc povstání nejen ze Sovětského svazu, ale také z Velké Británie a Spojených států amerických.²³

V komunistických učebnicích se uvádí, že komunisté navrhovali těsně před pádem povstání, aby vedení armády vydalo rozkaz o přechodu na partyzánský způsob boje, což bylo odmítnuto.²⁴ V učebnicích vzniklých po roce 1989 je vše líčeno jinak, totiž tak, že když německá armáda obsadila centrum povstání, Banskou Bystrici, velitel povstání generál R. Viest vydal rozkaz k přechodu na partyzánský boj.²⁵

Autoři učebnic vyzvedávají politický a morální význam povstání. Politický v tom, že ve svém programu povstalci deklarovali zájem obnovit Československo. Morální rozměr v tom, že se větší část slovenské společnosti postavila proti „*zhoubnému a scestnému slovenskému nacionalismu, reprezentovanému klerofašistickým režimem Slovenské republiky*“.²⁶ Podle jiné učebnice: „*Slovenské národní povstání představovalo zásadní zlom v dosavadním vývoji. Svým vystoupením jeho účastníci odmítli kolaborantský režim Slovenské republiky, přihlásili se ke společnému státu Čechů a Slováků.*“²⁷ Nesmíme zapomínat na to, že díky povstání se podařilo odstranit nebezpečí, že bude Slovensko jako spojenc Německa zařazen po válce mezi poražené státy.²⁸

²¹ HARNA, Josef - FIŠER, Rudolf. *Dějiny českých zemí II. Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha : Fortuna, 1998, s. 197-199; MAREK, Jaroslav a kol. *České a československé dějiny II. Od roku 1790 do současnosti*. Praha : Fortuna, 1991, s. 91; BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Praha : Paseka, 1992, s. 228-230; KVAČEK, Robert. *České dějiny II*. Praha : SPL - Práce, 2002, s. 165; BENEŠ, Zdeněk - NÁLEVKA, Vladimír. *Dějepis pro střední odborné školy. 2. díl*. Praha : SPL - Práce, 2009, s. 198.

²² KUKLÍK, Jan - KOCIAN, Jiří. *Dějepis. Nejnovější dějiny. Pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia*. Praha : SPN, 1999, s. 71; KUKLÍKOVÍ, Dějepis pro gymnázia, s. 99.

²³ JOŽÁK, Jiří. *Dějepis. Nová doba. 3. díl. Druhá světová válka a československý odboj. 4. vydání*. Praha : SPL - Práce, 2001, s. 72-73; BĚLINA a kol., *Dějiny země*, s. 230.

²⁴ Např. FILIP a kol., *Dějiny ČSR*, s. 218, ale i v jiných učebnicích z té doby.

²⁵ MAREK a kol., *České a československé dějiny*, s. 91; HARNA - FIŠER, *Dějiny českých zemí*, s. 198.

²⁶ KUKLÍKOVÍ, *Dějepis pro gymnázia*, s. 99.

²⁷ MAREK a kol., *České a československé dějiny*, s. 91.

²⁸ ČORNEJ, *Dějepis pro střední odborné školy*, s. 208.

Povstání na Slovensku bylo největším povstaleckým bojem v zázemí fronty za druhé světové války.²⁹ Podle jiné učebnice bylo Slovenské národní povstání „jednou z nejvýznamnějších událostí moderních slovenských dějin“.³⁰

V období po roce 1989 došlo k výrazným změnám ve vylíčení dějin Slovenského národního povstání, jak bylo naznačeno výše. Určující role byla přiznána demokratickému (či občanskému) vlivu na průběh povstání, na rozdíl od do té doby protěžované role komunistické strany.

Závěr

Na jedné vybrané konkrétní události, Slovenském národním povstání, se podařilo ukázat zásadní vliv politického klimatu při vzniku dějepisných prací. Zmíněný obraz nevrhá úplně pěkné světlo na historiky, kteří pod vlivem politických objednávek či převažujících doktrín píší své práce (navíc určené pro výchovu mládeže) tak, aby vyhovovaly panujícímu režimu. Tato jejich role vedla k falzifikaci dějin, zamlčování některých režimu nepohodlných událostí či osobností a na druhé straně vyzvedávání jiných, kteří si to ani příliš nezasloužili. V období komunistického režimu došlo k pokřivení dějinného obrazu, jehož „narovnání“ se daří jen velmi pomalu.

Seznam analyzovaných učebnic:

- BARTOŠEK, Karel. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy. 4. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1966 (původní vydání v roce 1963).
- BAUMANN, Bedřich - ŠEDA, Václav - VÁVRA, Jaroslav. *Dějiny nové doby. Učební text dějepisu pro druhý ročník čtyřletých odborných škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957.
- BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Praha : Paseka, 1992.
- BENEŠ, Zdeněk - NÁLEVKA, Vladimír. *Dějepis pro střední odborné školy. 2. díl*. Praha : SPL - Práce, 2009.
- BUREŠOVÁ, Jana - HÝSEK, Ondřej. *Dějepis 9. Moderní dějiny*. Olomouc : Prodos, 2008.
- ČAPEK, Vratislav a kol. *Dějiny 19. a 20. století. Dějepis pro dvouletá a tříletá střední odborná učiliště*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- ČAPEK, Vratislav - PÁTEK, Jaroslav. *Dějepis pro střední odborné školy*. Praha : Scientia, 2001.
- ČAPKA, František. *Dějepis 9. Od roku 1918 do současnosti. Učebnice pro 9. ročník základní školy. 2. vydání*. Praha : Scientia, 2007 (původní vydání v roce 2004).
- ČAPKA, František. *Dějepis. Vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny. 2. vydání*. Brno : Nová škola, 2011.
- ČORNEJ, Petr a kol. *Dějepis pro střední odborné školy. České a světové dějiny*. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 2002.
- ČURDA, Jan a kol. *Moderní dějiny pro střední školy. Učebnice. Světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*. Brno : Didaktis, 2014.

²⁹ KVAČEK, České dějiny, s. 165.

³⁰ JOŽÁK, Dějepis, s. 74.

- DĚDINA, Jan a kol. *Dějepis. Učební text pro IV. třídu středních škol*. Praha : Státní nakladatelství, 1950.
- DEKAN, Ján a kol. *Dějiny ČSR. III. díl (1918 - 1948). Učební text pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1956.
- DOHNAL, Miloň. *Dějepis III*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
- FIDRMUC, Oldřich - FILIP, Jan - LOMSKÝ, Josef. *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*. Praha : Státní nakladatelství, 1948.
- FILIP, Jan a kol. *Dějiny ČSR. Učební text pro IV. třídu gymnasií. 2. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1952 (původní vydání v roce 1950).
- HÁJEK, Jiří a kol. *Dějiny doby nejnovější. Učební text dějepisu pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1954.
- HÁNL, Jiří. *Dějepis pro 2. ročník střední odborné školy. 4. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- HARNA, Josef - FIŠER, Rudolf. *Dějiny českých zemí II. Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha : Fortuna, 1998.
- HUSA, Václav. *Československé dějiny. Pokusná učebnice pro jedenáctý ročník. Druhá část (od roku 1848)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961.
- HYSEK, Miro - KROPILÁK, Miroslav - URBAN, Zdeněk. *Dějiny ČSR III. díl (1918 - 1948). Učební text pro 11. postupný ročník všeobecných vzdělávacích škol a školy pedagogické. 4. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955 (původní vydání v roce 1952 v Bratislavě).
- CHOD, Stanislav. *Dějepis pro 3. ročník dálkového studia na průmyslových a hospodářských školách. Zatímní učební text. 5. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1960.
- JANČÍK, Drahomír. *Dějiny moderní doby. Dějepis pro druhý stupeň základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií. 2. díl (1918 - 1945)*. Praha : Fortuna, 1997.
- JOZA, Jaroslav - ORT, Alexandr. *Dějepis pro 8. ročník. Pokusná učebnice*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1961.
- JOŽÁK, Jiří. *Dějepis. Nová doba. 3. díl. Druhá světová válka a československý odboj. 4. vydání*. Praha : SPL - Práce, 2001 (původní vydání v roce 1993).
- KOPÁČ, Jaroslav a kol. *Dějiny doby nové a novější. Učební text dějepisu pro 8. ročník všeobecně vzdělávacích škol. 5. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1958.
- KRATOCHVÍL, Miloš - DŘEVO, Václav. *Obrázky z našich dějin. Pro 5. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957.
- KUKLÍKOVI, Jan a Jan. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4. Nejnovější dějiny*. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, 2005.
- KUKLÍKOVI, Jan a Jan. *Dějiny 20. století. Učebnice pro střední školy. 2. vydání*. Praha : Práce, 1998 (původní vydání v roce 1995).
- KUKLÍK, Jan - KOCIAN, Jiří. *Dějepis. Nejnovější dějiny. Pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia*. Praha : SPN, 1999.
- KVAČEK, Robert. *České dějiny II*. Praha : SPL - Práce, 2002.

- LÁŇÍK, Jaroslav - PILÁT, Vladimír. *Historie 1 - Moderní dějiny*. Praha : Scientia, 2000.
- MAREK, Jaroslav a kol. *České a československé dějiny II. Od roku 1790 do současnosti*. Praha : Fortuna, 1991.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby 1850 – 1993. 2. vydání*. Praha : Scientia, 1998 (původní vydání v roce 1995).
- PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň : Fraus, 2011.
- PATEROVÁ, Věra - STANKA, Jaroslav. *Dějepis pro 9. ročník zvláštní školy. Z dějin naší vlasti. 3. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1981 (původní vydání v roce 1972).
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis II. v kostce*. Praha : Fragment, 2008.
- SOJÁK, Vladimír - VÁVRA, Jaroslav - VOŠAHLÍK, Josef. *Dějiny doby nejnovější. Učební text pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické. 3. vydání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1956.
- VALENTA, Milan - MÜLLER, Oldřich. *Dějepis pro 2. stupeň základní školy praktické. 4. díl. Nejnovější dějiny*. Praha : Parta, 2010.

SUMMARY

The Picture of the Slovak National Uprising in the Czech-written Czechoslovak and Czech history textbooks, from the years 1945–2015

The Picture of the Slovak National Uprising, in the Czech-written Czechoslovak and Czech history textbooks from the years 1945–2015. In the text, the author analysed in which way occurred, in a period lasting 70 years (1945–2015), changes in the representation of an important historical event from modern history, the Slovak National Uprising, in Czech-written Czechoslovak, and later Czech, history textbooks for primary and secondary schools. The aim of this paper was to show the changes occurring in the description of this event, in response to changes in the political system. The analysis underwent a total of 39 history textbooks for primary and secondary schools, issued in Czechoslovakia and then in the Czech Republic, between 1945 and 2015. The author divided the analysed period into three logical sections, given by changes to the political regime (1945–1948, 1949–1989 and 1990–2015). It turned out that the dependency of the administration of certain historical events, at the time of the issuing of the book, is crucial. The total submission is often very much indebted to the political climate or even political order at the time of the writing of historical works.

In the first reporting period (1945–1948), only one history textbook was issued, covering the event being examined. The authors commented on passages about the Slovak National Uprising in a very neutral manner. They argued that the Slovak nation has rallied and, under the leadership of the Slovak National Council, launched a fight against the Germans and nationals, on 29th August 1944. Czech partisans

and Soviets also took part in the fighting. However, J. Tiso sent the German army against his nation, which pushed the rebels into the mountains. No detailed assessment of the importance of the Slovak National Uprising is mentioned in the textbook.

Authors devoted most of attention to the Slovak National Uprising in the second period studied (1949–1989). Its decisive force were the Slovak Communists, who were greatly helped by Soviet partisans and the army of the Soviet Union. The head of the uprising became subject to the Czechoslovak emigrant government in London, who caused the Partisans' efforts for a national revolution to be dampened. The London emigrant government was responsible for the defeat of the uprising. For textbooks that originated during the Communist regime, there is a typical overestimation of the importance of Communists in history, the concealment of important facts or misrepresentation of data. We can talk about a falsification of the view on history.

The third monitored period (1990–2015), provides a different picture of the uprising. The authors of the textbook break down the myth about the role of the Communists and partisans and classify events into a more objective and broader context. They show that everything was different than that stated in textbooks from before 1989. While within them, the failure of the uprising was attributed to the London leadership of the resistance and bourgeois nationalists, in the textbooks created after 1989, the blame for the failure of the uprising (in addition to objective reasons, such as the large military superiority of the Germans) are considered to be the Communists and partisans, who refused to submit to the leadership of the uprising. Their early uncoordinated actions led to the entry of German troops on the territory of Slovakia, at a time when the uprising was not prepared, which led to its defeat.

prof. PhDr. David Papajik, PhD.; Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, Katedra histórie
SK-034 01 Ružomberok; Hrabovská cesta 1
e-mail: <david.papajik@ku.sk>